

Keçe İmalathanesi Kuyusu. Takkeci Camii civarı.

İSTANBUL'UN KUYULARI

Yazı ve Fotoğraf: İsmail Büyükseçgin / seckinmimarlik@ttmail.com

İstanbul'da kıymeti bilinmeyip birçoğu yok edilmiş Osmanlı eserlerinden biri de kuyulardır. Tarih boyunca, Bizans'tan Osmanlı'ya devredilmiş su kaynakları ve tesislerinden (Kırkçeşme Su Tesisleri) taşıma suretiyle servis edilen sularla evlerde bu ihtiyaç karşılanmıştır. Büyük miktarı içme suyu olarak kullanılan bu suların dışında, evlerde gerekli kullanım suyu ihtiyacını gidermek için de sarnıçlar ve kuyular yapılmıştır. 1868 tarihinde Sultan Abdülaziz, Dersaadet Anonim Su şirketi adıyla bir Fransız şirketine Terkoz suyunun önemli devlet binalarına ulaştırılması için yetki vermişti. Bu tarihte başlatılan yapılara tesisatla su sevkiyatı işi, Cumhuriyetin ilk yıllarında tamamlanabilmiştir.

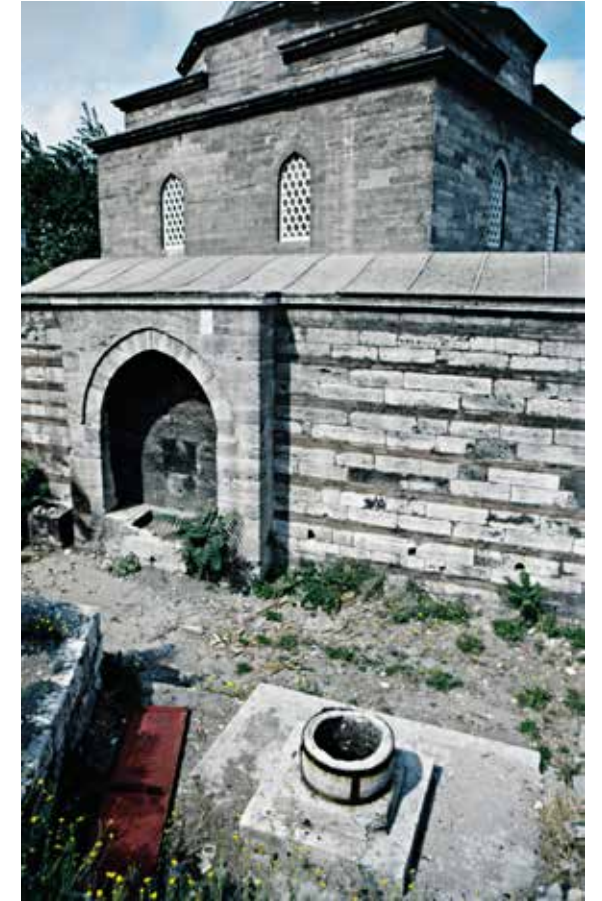
Su ve kuyu Osmanlı'da önemli bir müessese idi. Kuyuların çoğu vakfedilmiştir. 1880 tarihli Hayrat-ı Şerif defterlerinde, camiler ve sebiller gibi kuyular da tek tek kaydedilmiştir. Osmanlı'da kuyular, işlevlerine göre Niyet Kuyusu, Kar Kuyusu, Bostan Kuyusu, Şifa Kuyusu,

Zemzem Kuyusu, Kireç Kuyusu, Dolap Kuyusu gibi isimler almışlardır. Kuyuların bir bölümü de çok eski devirlerden itibaren yapısal fonksiyonla yapılmışlardır. Bu kuyular, yapı temel seviyesinde, yükseltilmiş döşeme altında bulunur ve yeraltı su seviyesine kadar inerler.

Kandilli de vebadan ölen Hatice Hanım için yaptırılan kuyu (Bkz: Galitekin Hadika sayfa 575)

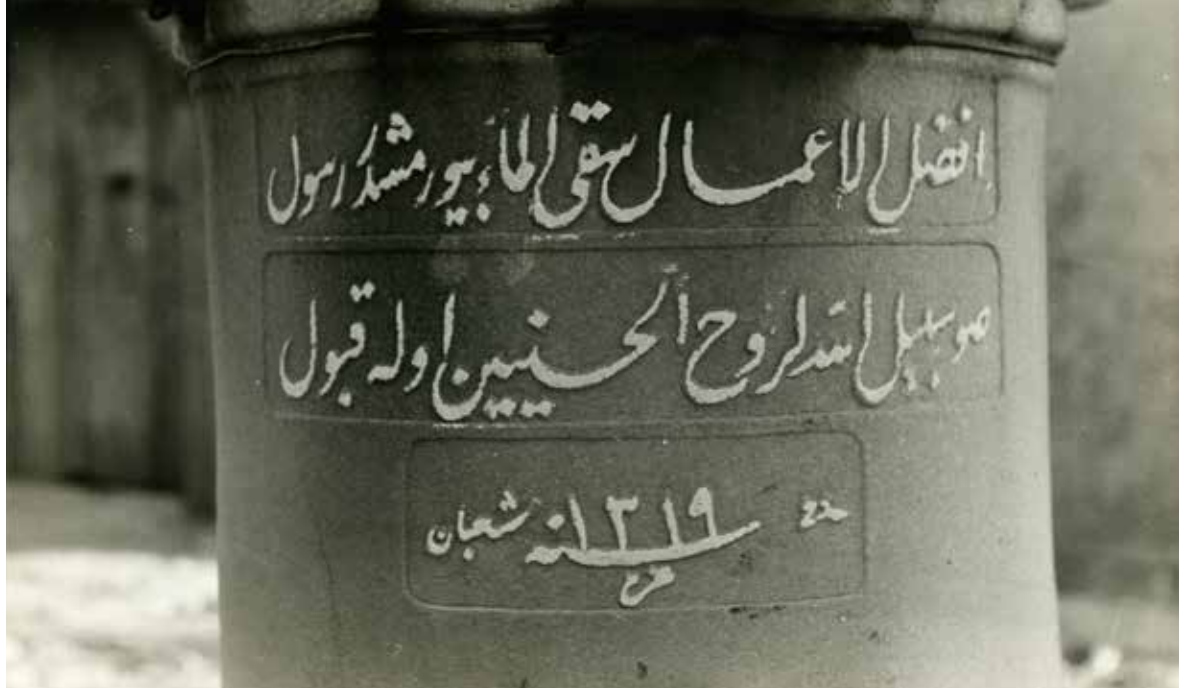
Bu kuyular deprem esnasında yapı temel zemininde oluşacak boşluk suyu basıncı tahliye edilmesini sağlayarak zeminde sıvılaşma dediğimiz olayın gerçekleşmesini önler. Ayrıca bu kuyular yaz kış devamlı olarak sabit sıcaklıkta temiz ve nemli hava temin ederek yapı içindeki havanın nem oranını ayarlamaktadırlar.

Sultan Selim Medresesi önündeki kuyu.

Topkapı Sarayı'na kaldırılmış kuyu bileziği

Eyüp Karyağdı Baba Tekkesi Kuyusu

Kuyular, genelde su kaynağı olan yerlerde tesis olduğu gibi, zemin sularının toplanması suretiyle bundan istifade için de çoğu evlerde hafredilmiştir. Evlerde bu kuyular etrafı taş örülerek meydana getirilmiş, çoğu zemin kat mutfaklarda ve bir kısmı bahçelerde tesis olunmuştur. Bu kuyulardan önceleri çıkırlık kova ile

daha sonra el tulumbaları bağlanarak su çekimi temin edilmiştir. Bazı Ayazma sularının şifalı olmaları sebebiyle bu yerlerde yapılan kuyulara Şifa kuyusu denilmiş, bir kısım tekke kuyusuna bazı mistik vakalar yakıştırılarak Niyet kuyusu adı verilmiş, özellikle bunların kuyu bileziklerine kutsallık izafe edilmiştir.

Günümüzde bulunmayan Karacaahmet Miskinler Tekkesi Kuyusu

Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi önünde bulunan toz kuyusu.

Kuyuların en önemlileri kitabeleri bulunanlardır. Kurulmuş bir müessesenin parçası ve resmi kurum olduklarını belirtmek amacıyla üzerine kitabe konmuş olan kuyuların, bu yazıtları çoğu zaman kuyunun mermer taş işçiliği eseri olan bileziklerinde kazıtılmıştır. Günümüzde büyük bölümü yok edilen bu kuyuların bir kısmının bileziği, mimari ve sanatsal özellikleri itibarıyla müzelere kaldırılmıştır. İstanbul'da müstesna özelliklere sahip çok özel birkaç kuyu da vardır.

Bunlardan biri Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi girişindeki, sadece Hırka-i Saadet Dairesi temizlendiğinde buradan çıkan tozlar ve süpürge birikintilerinin döküldüğü kuyudur. Diğer, Eyüp Sultan Türbesi'nde sandukanın ayakucunda yer alan Zemzem tadındaki suya ait özel kuyudur. Bir diğeri ise Kandilli'de vebadan vefat etmiş Hadice Hanım için yaptırılan 1755 tarihli kuyudur. İstanbul'da bu üç kuyu da halen mevcuttur.

Barbaros Hayrettin Paşa'nın vaktiyle Beşiktaş'ta bulunan konağının bahçesindeki kuyu bileziği ve yazısını açıklayan kitabe. Günümüzde mevcut değildir.

Kar kuyuları, sebil içlerinde kışın içine kar depolanan hacimler olarak yapılmışlardır. Sebillerde yaz aylarında, buzdolabının olmadığı bir devirde soğuk içecek servisi bu sayede yapılabiliyordu. Sebillerde servis edilen Zemzem hariç tüm içecekler, kış aylarında kar kuyularında depolanan kar ile soğutuluyordu. Dolap kuyuları ise Bostan kuyuları gibi arazi içinde, at gücü ile döndürülen ve arazi sulamaya yarayan

dolapların kurulduğu kuyulardır. Bunların da büyüklüğüne göre taş örgü duvar ve kuleleri bulunuyordu.

Zemin suyu kuyularının suları tabii olarak kışın artıp yazın azalıyordu. Kısmen gıdaların serinlikte tutulmaları ve soğutulmaları için de bu kuyular kullanılıyor, ipe bağlanan gıda kuyu içinde asılı tutuluyor ve bozulması önleniyordu.

1880 tarihinde düzenlenmiş Hayrat-ı Şerife (hayrat yapılar) defterinin 130. sayfasındaki "kuyu" kaydı

№	Adı	Yer	Yapı	Yapı	Yapı	Yapı	Yapı
547	547	547	547	547	547	547	547

Bayram Paşa Tekkesi Kuyusu